

**1. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ
НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ.
НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ**

ПОНЯТТЯ “НЕДІЙСНИЙ ПРАВочИН”

- ✓ *правочин, який внаслідок невідповідності вимогам закону не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю*
- ✓ *є недійсним з моменту його вчинення*

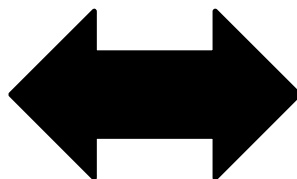
НЕДІЙСНІСТЬ ЧАСТИНИ
ПРАВочИНУ

НЕДІЙСНІСТЬ
ПРАВочИНУ

ПЕРЕВІРКА ДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ

МОМЕНТ
ВЧИНЕННЯ
ПРАВОЧИНУ

ЗАКОНОДАВСТВО,
ЧИННЕ НА МОМЕНТ
ВЧИНЕННЯ
ПРАВОЧИНУ

НАСЛІДКИ НЕДОТРИМАННЯ ВИМОГ ДО ПРАВОЧИНУ

- ЗАГАЛЬНИЙ НАСЛІДОК:
  - *недійсність правочину (ст.215 ЦК).*

- СПЕЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ:
  - *неможливість посилання на покази свідків у суді (ст.218 ЦК);*
  - *застосування правил щодо правочину, який сторони насправді вчинили (ст.235 ЦК).*

ПОНЯТТЯ “ДОГОВІР”

- *юридичний факт (укладення договору, визнання недійсним договору)*
- *зобов'язання (розірвання договору)*
- *документ (підписання договору)*

Важливо!

Недійсним МОЖНА визнати лише договір як правочин (юридичний факт).

Договір як документ, а також дублікат чи копії такого документу НЕ МОЖУТЬ бути визнані недійсними.

Постанова ВП ВС від 14.11.2018р. у справі №161/3245/15-ц

НЕДІЙСНИЙ ДОГОВІР: СУМІЖНІ ПОНЯТТЯ

“НЕУКЛАДЕНИЙ ДОГОВІР” – не є договором як таким, оскільки сторони не виконали встановлені законом умови, необхідні для укладення договору.

“РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ” – дострокове припинення зобов’язань сторін, що виникли на підставі правомірного договору.

- *Чи може бути визнано недійсним договір з мотивів його неналежного виконання?*
- *Чи може бути визнано недійсним розірваний договір?*
- *Чи може бути розірвано недійсний договір?*

ВИДИ НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ

НІКЧЕМНІ ПРАВОЧИНИ (АБСОЛЮТНО НЕДІЙСНІ)	ОСПОРЮВАНІ ПРАВОЧИНИ (ВІДНОСНО НЕДІЙСНІ)
Недійсність правочину прямо встановлена законом.	Недійсність правочину прямо НЕ встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом.
Не потребує визнання його недійсним рішенням суду.	Може бути визнаний недійсним лише за рішенням суду.
Сторони можуть не виконувати умови правочину навіть без рішення суду про визнання його недійсним.	Сторони зобов'язані виконувати умови правочину до рішення суду про визнання цього правочину недійсним.
Формулювання закону: «є нікчемним», «є недійсним».	Формулювання закону: «визнається судом недійсним», «може бути визнаний недійсним».

НАСЛІДКИ НЕДОТРИМАННЯ ВИМОГ ДО ПРАВОЧИНУ

	“УМОВА ДІЙСНОСТІ”	НАСЛІДКИ НЕДОТРИМАННЯ
1.	Законність змісту	Оспорюваність (ст. 18 “ЗУ “Про іпотеку”), Нікчемність (ст.228 ЦК)
2.	Належний обсяг дієздатності сторін	Оспорюваність (ст.ст. 222, 223, 227 ЦК), Нікчемність (ст.ст. 221, 224, 226 ЦК)
3.	Відповідність волі та волевиявлення сторін	Оспорюваність (ст.ст. 225, 229-233 ЦК)
4.	Дотримання форми	Заборона посилались на покази свідків (ст. 218 ЦК) Нікчемність (ст.ст. 219, 220 ЦК)
5.	Здійснюваність правочину	Удаваність (ст. 235 ЦК) Оспорюваність (ст. 234 ЦК)

ВИДИ ПОЗОВНИХ ВИМОГ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕДІЙСНІСТЮ ПРАВОЧИНУ

- про визнання оспорюваного правочину недійсним і застосування наслідків його недійсності
- про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину
- про встановлення нікчемності правочину без застосування наслідків недійсності нікчемного правочину
- про застосування наслідків недійсності правочину в разі наявності рішення суду про визнання оспорюваного правочину недійсним
- *про визнання нікчемного правочину недійсним???*

НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВочИНУ

- **Загальні:**

- реституція

- **Спеціальні:**

- відшкодування збитків

- відшкодування моральної шкоди

- конфіскаційні санкції тощо

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ РЕСТИТУЦІЇ

(від лат. «*restitutio*» - відновлення) - повернення становища сторін у початковий стан.

- *виникає виключно на підставі недійсного договору*
- *вимога може бути пред'явлена лише стороні правочину*
- *всі сторони повертають усе отримане за правочином*
- *суд може застосувати з власної ініціативи*
- *застосовується щодо усіх одержаних за правочином благ (майна, послуг і т.д.)*

ВИДИ РЕСТИТУЦІЇ

- ДВОСТОРОННЯ – обидві сторони отримують назад виконане (ст. 216 ЦК).

- ОДНОСТОРОННЯ - виконане отримує назад лише добросовісна сторона, а недобросовісна сторона нічого не отримує (ч.3 ст.228 ЦК).

КОНДИКЦІЙНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (БЕЗПІДСТАВНЕ ЗБАГАЧЕННЯ)

- ✓ *як самостійний спосіб захисту (ч.1 ст. 1212 ЦК)*
- ✓ *як субсидіарний спосіб захисту до реституції або
віндикації (ч. 3 ст. 1212 ЦК)*

Постанова ВСУ від 02.03.2016р. у справі № 6-3090цс15

КОНДИКЦІЙНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

(ч. 1 ст. 1212 ЦК)

- 1) *набуття чи збереження речі однією особою (набувачем) за рахунок іншої (потерпілого);*
- 2) *набуття чи збереження речі відбулося за відсутності правової підстави або підстава, на якій майно набувалося, згодом відпала;*
- 3) *річ є такою, що визначена родовими ознаками, в тому числі грошовими коштами;*
- 4) *потерпілий домагається повернення йому речі, визначеної родовими ознаками (грошових коштів) від тієї особи (набувача), з якою він не пов'язаний договірними правовідносинами щодо речі.*

Постанова ВСУ від 02.03.2016р. у справі № 6-3090цс15

СПІВВІДНОШЕННЯ РЕСТИТУЦІЇ ТА КОНДИКЦІЙНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

РЕСТИТУЦІЯ (ст. 215 ЦК)	КОНДИКЦІЯ (ч.1 ст. 1212 ЦК)
Реституційне зобов'язання виникає виключно на підставі недійсного договору	Кондикційне зобов'язання виникає з позадоговірних підстав (в т.ч., з передачі майна на виконання “неукладеного договору”)
Вимога може бути пред'явлена лише стороні правочину	Може бути пред'явлена іншій особі
Усі сторони повертають отримане за правочином	Лише відповідач повертає позивачу набуте майно
Суд може застосувати з власної ініціативи	Суд НЕ може застосувати з власної ініціативи
Застосовується і щодо індивідуально визначених речей, і щодо речей, визначених родовими ознаками	Застосовується щодо речей, визначених родовими ознаками

СУБСИДІАРНЕ ЗАСТОСУВАННЯ КОНДИКЦІЇ (ч. 3 ст. 1212 ЦК)

“...застосовується субсидіарно до реституції та віндикації як спосіб захисту порушеного права у тому випадку, коли певна вимога власника (титульного володільця) майна не охоплюється нормативним урегулюванням основного способу захисту права, але за характерними ознаками, умовами та суб’єктним складом підпадає під визначення зобов’язання з набуття або збереження майна без достатньої правової підстави”.

Постанова ВСУ від 02.03.2016р. у справі № 6-3090цс15

СПОСОБИ РЕСТИТУЦІЇ

- 1. Повернення майна в натурі.*
- 2. Відшкодування вартості одержаного за цінами на момент відшкодування.*
- 3. Відшкодування вартості одержаного, виходячи зі звичайних цін.*

Правові наслідки, передбачені частинами першою та другою цієї статті, застосовуються, якщо законом не встановлені особливі умови їх застосування або особливі правові наслідки окремих видів недійсних правочинів.

ч. 3 ст. 216 ЦК

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РЕСТИТУЦІЇ В ОКРЕМИХ ВИПАДКАХ

У разі визнання у судовому порядку договору оренди землі недійсним отримана орендодавцем орендна плата за фактичний строк оренди землі не повертається.

стаття 21 ЗУ «Про оренду землі»

У разі часткового задоволення первісного і зустрічного позовів про стягнення грошових сум суд проводить зустрічне зарахування таких сум та стягує різницю між ними на користь сторони, якій присуджено більшу грошову суму.

частина 12 статті 265 ЦПК

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ТА МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

- ✓ *Відшкодування збитків (статті 221, 222, 229 ЦК)*
- ✓ *Відшкодування моральної шкоди (статті 225-227 ЦК)*
- ✓ *Відшкодування збитків та моральної шкоди (статті 232, 233 ЦК)*
- ✓ *Відшкодування збитків у подвійному розмірі та моральної шкоди (статті 230, 231 ЦК)*

КОНФІСКАЦІЯ

КОНФІСКАЦІЯ – стягнення в дохід держави одержаного під час виконання правочину, вчиненого з метою, що завідомо суперечить інтересам держави і суспільства:

- ✓ **за наявності умислу ОБОХ СТОРІН** - в дохід держави стягується все одержане ними за угодою;
- ✓ **за наявності умислу ОДНІЄЇ ІЗ СТОРІН** - в дохід держави стягується все одержане за угодою лише з винної сторони.

НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ОСНОВНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

НЕДІЙСНІСТЬ ОСНОВНОГО
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

НЕДІЙСНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНОГО
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 548 ЦК

НЕУКЛАДЕНІСТЬ ОСНОВНОГО
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

НЕДІЙСНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНОГО
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Постанова ВП ВС від 29.05.2018р. у справі №305/1180/15-ц

НЕ ПОШИРЮЄТЬСЯ НА ГАРАНТІЮ!